

שעור כללי – תשס"ח

מקרא..עד שבש"ס הקשו דהסברא תספיק והקרא מיותר.."

I. Applied by Talmud in a Number of Cases:

a. סנהדרין ע"ד ע"א:

נימנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד כל עבירות שבתורה... יעבור ואל יהרג, חוץ מעכו"ם וג"ע ושפי"ד. אבל רישמעאל חולק עליהם לגבי עכו"ם: מנין שאם... "עבוד עכו"ם ואל תהרג", מנין שיעבוד ואל יהרג? ת"ל, 'וחי בהם' ולא שימות בהם [וא"כ בע"ז יעבר ולא ייהרג חוץ מבפרהסיה אבל רוב החכמים ס"ל כרבי אליעזר, [שבכל אופן ייהרג ואל יעבר] ג"ע ושפי"ד: כדרכי...: שהפסוק מקיש נערה המאורסה לרוצח, מה רוצח יהרג ואל יעבור, אף נערה המאורסה תיהרג ואל תעבור. אבל רוצח גופיה מנא לן? סברא הוא. שרבה פסק שאם משהו אומר לו זיל קטליה לפלניא, ואי לא קטלינא לך, לקטלוד ולא תיקטול! מי יימר דמא דידך סומק טפי? דילמא דמא דהוא גברא סומק טפי. א"כ כל דין רוצח ויהרג ואל יעבר - מסברא

b. Other cases: -- ב"ק מ"ו: המוציא מחברו עליו הראיה מנין

להמוציא מחברו עליו הראיה? ומביא פסוק.. מתקיף לה רב אשי מה לי קרא סברא הוא? דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא

c. So: תשובות דף כב/א -- הפה שאסר הוא הפה שהתיר

מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה? ומביא פסוק. ושוב: ל"ל קרא סברא היא? - הוא אסרה והוא שרי לה...

2. Rambam — in case of סוטה קטנה

בפרשת נשא: "איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל," שתצא מביתו וכל דיני סוטה חלים עליה. השאלה היא: מה הדין אם היא קטנה? רמב"ם המביא דינה בפר' סוטה: "הבא על הקטנה אשת הגדול אם קידשה אביה-חנק, והיא פטורה מכלום ונאסרה על בעלה, ואם=בת מיאון מכין אותו מכת מרדות והיא מותרת לבעלה ואפ"כ=כן Here give reason אבל הרמב"ד חולק: קטנה תמיד מותרת לבעלה, שפיתוי קטנה אונס ועוד- התראה לקטנה אינה התראה, שאין לה דעת, וכן הקשו אחרים על הרמב"ם: שהרי הקטנה היא בגדר "אומר מותר", וא"כ היא פטורה מכל

Resolutions:

הסבא זצ"ל עמק הלכה ח"א סי' כ"א: מביא מהרי"ק: "ומעלה בו מעל" — ב' מעילות — בה' ובבעלה, ואם כי היא פטורה ממעילה בה', עברה על בעלה ולכן פסק רמב"ם שאסורה לבעלה אבל זיידע שואל: מה אם בעלה הסכים? לכאורה-מותרת לו, שלא מעלה בו כך אין קושיא על רמב"ם מפתי קטנה אונס. (ובגמ' שם: החליפו נשותיהם)

But Z univrsal moral standrd, nt dependnt on indvdl husband

ולפ"ז? הקטנה אסורה לבעלה לא משום שאין לה רצון, אלא שיש אמת-מדה לכל העולם ולענ"ד: הסברא (הדעת שלה) יוצר חיוב דאורייתא, וכך מובן הרמב"ם אבל ראב"ד א"א לקטנה שתהא אסורה לבעלה מטעם פתוי קטנה אונס, הואיל שאין לה דעת עד שתגיע לגיל י"ב שנים. אולם להרמב"ם יש לחלק בין פיתוי וזנות גם בקטנה — שבפיתוי יש יוזמת אחרים, משא"כ בזנות כשאביה השיאה, סוברת שיש קשר אמיץ לבעלה)

הח"ס מחדש: שיעור גדלות לב"נ תלוי בכל אחד לפי דעתו, שז' מצוות ב"נ = משום סברא. ולא עוד: גם יהודי קטן חייב בז' מצוות שהם מטעם סברא, וזה תלוי בדעתו... והאו"ש: שיעור שנים בקטן ב"נ = הל"מ, דאין שעורים לב"נ וכל בר דעת אינו קטן

3- והנה מה שכ' החת"ס והאו"ש הוא חידוש עצום וכדאי למצוא סמוכין להם ולהסאעוד ראיות שקטנים כן חייבים במצוות הבאים מחמת סברא:

הנו"ב: בעוה"ז אין עונש משמים לפחות מכ' שנים, אבל לאחר מיתה בעוה"ב כל אחד ייענש על מעשיו הרעים (למנוע רצח וג"ע וכד') לפי דעתו - אבל בני 2-3 לא

רש"ש: אם כי קטן אינו חייב לשלם דמי נזק, ישלם לצאת ידי שמים אם = דעת
He = obligated to pay bec he should know it's not right to vandalize

III. האם יש לנכרים אותם החיובים שיש לנו? האם על גוי לברך ברכה ראשונה?
 1. אם סברא יוצר חיוב מד"א, ולכן ברכה ראשונה.. מדוע = רק מד"ר??
 2. ועוד: אם הסברא יוצר חיוב מד"א, והסברא = ענין אוניברסלי, האם גוי חייב לברך?

כיבוד וא"א-- הכרת הטוב-- החינוך מצוה לג: מצות כיבוד או"א: שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה - נמצא דגם זה פרי הסברא

2. פריעת חוב: ירושלמימא א-א ומה אם דבר שהוא פריעת חוב (כבוד או"א) כתיב למען ייטב לך ולמען יאריכוך ימך, דבר שיש בו חסרון כיס וסיכון נפשות לא כ"ש

3. דמא בן נתינה- וזה לומדים מגוי: קידושין ל"א: בקשו חכמים אבנים לאפוד... מפתח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו. לשנה האחרת: פרה אדומה-- רק ממון שהפסד.. מצווה ועושה עאכו"כ

4. ערוה"ש: למה אין ברכה על כבוד או"א/צדקה/גמ"ח? דכל עם עושים אותם מפני השכל: בעשייה שוים, וההפרש = רק במחשבת הלב, שאלו-ציוי ה' ואלו-השכל, אין ברכת המצוה לשכליות. לכן אין קדושה, ולכן לא תקנו ברכה אקב"ו על שכליות

5. סנהדרין ע"ד: ב"נ מצווה על קדוש"ה או לא? אביי: ז"מ נצטוו ב"נ. ואם איתא - תמני הויין! - א"ל רבא: אינהו וכל אבזרייהו. אבל קשה אם יש רק ז' מצוות לב"נ או אפ' 8 -- איך נאמר שהם עפ"י סברא והם אוניברסליים?

תשובה: הרב גרודז'נסקי (מפוסקים): סברא מחייב גם מה"ת אפ' לב"נ, והעמים נענשו גם בלי גזירה מפיו של ה' לב"נ-- ללמדנו שב"ד מותר לענוש רק על ז"מ האלו, ולא על אחרות שבאו מכח סברא, גם הן מד"א, אבל כח העונש ניתן רק לשמים, ולא לבו"ד.
וא"כ אין קשה, שבדברי עמוס וישעיה' העונש בא ע"י הקב"ה ולא ע"י בו"ד.

אולם יש לתמוה על כח הסברא גם אצל ב"י, שהרי הגמ' מכות כ"ג: 611. מצוות ממש (כמנין "תורה"), ואנכי ולא יהיה לך-- מפני הגבורה, = 613. האם מספר זה דוקא, ואין עוד מצות וחייבים בכלל, ושאין לסברא הכח ליצור חיוב דאורייתא? י"ל שלב"נ יש מסורה: אך ורק ז' ותו לא, אבל לב"י מסורה = תרי"ג ממש. אבל אפשר שיש אחרות הבאות מחמת סברא.

V. Nature of 7 Mitzvot: reason or revelation?

אם אמנם מצוה חסברא יוצרים חיובים מה בשוה, מכרז שאין הבדל אם המקור=מצוה או סברא—אבל רמב"ם כן מחלק ביניהם!ן

רמב"ם הלכות מלכים פרק ח

(יא) כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן ה"ז מחסידי אומה"ע ויש לו חלק לעוה"ב, והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה, והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן. אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם (ולא) (אלא) מחכמיהם:

Explain why I prefer אלא over ולא...

והנה רמב"ם תובע מג"ת שיקבל מצוות דווקא שהם צויים ולא שהם בגדר סברא!

רמב"ם - מלכים ט-א -בהפתאה שלשונו מגומגם...

ט-א: על ששה דברים נצטוו אדה"ר על ע"ז ועל ברכת השם ועל שפ"ד ועל ג"ע ועל הגזל ועל הדינים אע"פ שכולן הן קבלה בידינו ממששה רבינו, והדעת נוטה להן, מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוו. הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, נמצאו שבע מצות, וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם. בא אברהם ונצטוו יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרית, ויצחק הפרש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטוו עמרם במצות יתירות, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו.

פ"ט ה"א Difficult Reading

והנה לשון הרמב"ם שלא כרגיל = קשה ההבנה. אם אמנם שבע המצוות הם בקבלה ממששה רבנו --וגם בנויים על הסברא, מה הפירוש של "מכלל דברי תורה" ומה זה "יראה" או "ייראה"? ואפילו כמה מגדולי ישראל נתייאשו מלהבינם-- כגון הג"ר מאיר דן פלוצקי צ"ל בספרו "חמדת ישראל" שכי

הצעה לבאר דברי הרמב"ם בהל' ח-י ו'א, וט-א על מיני בני נח פרק ח-י:

הלכה זו מכוונת ליהודים מבטן ומלידה, ולגרי צדק (י) משה רבינו לא

הנחיל התורה והמצוות אלא לישראל שנאמר מורשה קהלת יעקב ולכל הרוצה להתגיייר משאר האומות שנאמר ככם כגר אבל מי שלא רצה אין כופין אותו לקבל תורה ומצוות וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח וכל מי שלא יקבל יהרג והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב בכל מקום וצריך לקבל עליו בפני ג' חברים וכל המקבל עליו למול ועברו עליו שנים עשר חדש ולא מל ה"ז כמן אומות:

ומיד, בפ"ח-י"א, מדבר הרמב"ם על מיני בני נח (יא) כל המקבל שבע מצות

ונזהר לעשותן ה"ז מחסידי אומה"ע ויש לו חלק לעולם הבא והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו ע"י משה רבינו שב"נ מקודם נצטוו בהן אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומה"ע אלא מחכמיהם

בפרק ט (א) על ששה דברים נצטוו אדם הראשון על ע"ז ועל ברכת השם ועל שפ"ד ועל ג"ע ועל הגזל, הדינים אע"פ שכולן הן קבלה בידינו ממששה רבינו כלומר: אפי'

דברים שאין מקורם מפסוק מפורש, הם יותר חשובים מ"קבלה"—

דהיינו שנמסרו מדור לדור והדעת נוטה להן —או מסברא, "מכלל דברי

תורה"—דהיינו מן ההקשר-קונטקסט- יראה שעל אלו נצטוו, שמששה כללם בתורה, ואמנם נכללים בתורה כמצוה מן המצוות. הוסיף לנח אבר מן החי

(5)

שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו נמצאו שבע מצות וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם בא אברהם ונצטוו יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרית ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית ובמצרים נצטוו עמרם במצות יתירות ועל כן עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו וכל זה בנוי על היסוד שהרמב"ם השתכחון בעיקר לא על בני נח אלא על בני ישראל, איך נתגלגלו הדברים עד סיום התורה ע"י מרע"ה

There is qualitative difference betw חכם who=committed thru his סברא and חסיד who=committed bec of ה' צווי ה'.

חסידי: מצוה~צוותא. מצוה מקשר אותנו לה'. צוותא-יסוד רוחני
חכם can make person=GOOD צווי → PIOUS.

Early Beshtian Hasidim saw in term מצוה the underlying concept of צוותא; the mitzvah attaches us, connects us to God. צווי adds the religious element.

Q: If צווי connects even בן נח to Gd, what distinguishes Jew/ non-Jew?

A: Js=2 categories of obligatns: שכליות, dependent~סברא. These do not confer קדושה; they=inherent in man; שמעיות~ revelation. These=non-rational; are a function of one's יראת ה' and אהבת ה' and thus confer קדושה on observt J. That's why only on this category of מצוות we make a ברכה. אקב"ו.

Non-Js hv only שכליות מצוות. If attribute them to God they become pious, religs, but-- no קדושה

3 categories of non-Jews: חסיד-חכם - unreflective civilized man-ordinary מתעסק, kind Socrates in *Apologies* calld "unexamined life"
In Other Words: Simple, unthinking בן נח creates Viable Society (without that: jungle)-סברא creates GOOD SOCIETY; חסידי אמת create GODLY SOCIETY; בני ישראל create HOLY SOCIETY, קהילה קדושה
In Addition: non-Js hv no קדושה acc, to this definition as well bec the מצוות ז' =universal, expectd of all non-Js

(6)

Now to Return to Original Question: IF a ברכה ראשונה is based on סברא, Why is it only מדרבנן?

הסבר: If something derived from סברא also has a פסוק that deals w same matter, other similar obligtns generatd by tht sevara are מדרבנן.

בנ"ד הואיל ויש חיוב ברכה על המזון (= ברכה האחרונה) מן פסוק וואכלת ושבעת וברכת, "הברכה ראשונה אינה אלא מדרבנן. דהיינו: אע"פ שסברא יוצר חיוב דא", אם יש פסוק באותו הענין, הוא כאילו התורה אמרה שדווקא זה מד"א ולא דבר אחר.

וראיה לדברינו: כשיש פסוק, הסברא המלווה אותו הוא רק מד"ר: כך, מצות "ואהבת לרעך כמוך": כל החיובים הנאצלים ממנו הם מד"ר. ואלה דברי הרמב"ם (הל' אבל פי"ד ה"א) כגון: לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה וללוות האורחים ולהתעסק בכל צרכי הקבורה וכן לשמח הכלה והחתן ולסעודם ... אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך

ולכן כל הדברים האחרים כאלו שנרשמו בהל' אבל—אע"פ שהם באים מסברא—אינם אלא מדרבנן.

=====

והנה הרב פרלא מקשה, ולמה נכללו בתורה מצוות כמו לא תגזול ולא תנאף, סו"ס הם מכלל "ואהבת לרעך כמוך"! ותרץ מה שתריך

אבל לפי דברינו יוצא שאם מצוות אלה לא נכתבו, אע"פ שהיינו יודעים אותם בדרך סברא, לא היו עוד מד"א כ"א "ואהבת לרעך", וכל השאר אינן אלא רק מצוות דרבנן, אבל הקב"ה רצה לכתוב אותם בפירוש בתורה כדי להדגיש אותן וכדי לתת אפשרות להעניש עליהן בב"ד של בשר ודם..

VII. Conclusion: האם נכרי מחיב לברך ברכה ראשונה?

קשה לאלו האוסרים, הרי יש קשר בין הקב"ה וב"נ. בלעם=נביא, וי"א, "יקראי ה' בן־חור ורש"י: "אלו הגרים. אבן עזרא: "יכלל ליראי השם בכל עם ועם". מצודת דוד=" חסידי או"ה".

ועוד מסוטה דף יא-ב, "ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם". אמר רשל"ק: אל תיקרי ויקרא אלא ויקריא מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב. כיצד לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו א"ל: וכי משלי אכלתם, משל אלקי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם.